

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry

Eduskunta — Sosiaali- ja terveysvaliokunta | Asia: HE 56/2026 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain ja saariston kehityksen edistämisestä annetun lain muuttamisesta

LAUSUNTO

26.5.2026

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain ja saariston kehityksen edistämisestä annetun lain muuttamisesta.

Esityksessä ehdotetaan muutoksia hyvinvointialueiden rahoitusmalliin tavoitteena päivittää rahoituksen määräytymisperusteita, tarkentaa palvelutarpeen arviointia ja toteuttaa valtiontalouden säästötoimia. Rahoituksen tarveperusteita päivitetäisiin THL:n tutkimuksen pohjalta, mutta palvelutarpeen arvioidusta kasvusta huomioitaisiin rahoituksessa vuodesta 2027 alkaen vain 60 prosenttia. Lisäksi esityksessä muutettaisiin siirtymätasauksia, tarkennettaisiin tietopohjan hallintaa sekä uudistettaisiin saaristoisuuden huomioimista hyvinvointialueiden rahoituksessa.

1. Yleiset huomiot

Hyvinvointialueiden rahoitusmalli ei kaikilta osin vielä vastaa hyvinvointialueiden toimintaympäristön tarpeisiin. Malli on osoittautunut tarpeettoman monimutkaiseksi. Rahoitusmalli ei myöskään kannusta alueita tosiasialliseen tavoitteeseen, eli kustannusvaikuttavien palvelujen tuottamiseen. Rahoitus jakautuu pitkälti sairastavuuden perusteella. Mikä johtaa siihen, että sosiaalihuollon rahoitusta ei pystytä määrittelemään oikein.

Palveluiden rahoittamisen ja järjestämisen erottaminen asettaa valtion ja hyvinvointialueet vastakkaisille puolille tilanteessa, jossa niiden pitäisi turvata toimivat palvelut ja tehdä sen eteen saumatonta yhteistyötä.

Talentia pitää hyvinvointialueiden rahoitusmallin kehittämistä ja tietopohjan vahvistamista kannatettavana. Rahoitusjärjestelmän tulee olla ennakoiva, läpinäkyvä ja perustua mahdollisimman hyvin todelliseen palvelutarpeeseen.

Esityksen kokonaisuus herättää kuitenkin merkittävää huolta siitä, ovatko hyvinvointialueiden edellytykset turvata perustuslain mukaiset sosiaali- ja terveyspalvelut aidosti riittävät tilanteessa, jossa samaan aikaan tavoitellaan merkittäviä säästöjä.

Talentia korostaa, että rahoitusmallin muutokset eivät saa johtaa siihen, että hyvinvointialueet joutuvat toteuttamaan säästöjä henkilöstövähennyksinä tai kaventamaan palvelujen saatavuutta.

2. Tarvemallin päivittäminen on perusteltua, mutta sosiaalihuollon palvelutarpeen tunnistamista pitää vahvistaa

Esityksen merkittävin ongelma liittyy siihen, että sosiaali- ja terveydenhuollon arvioidusta palvelutarpeen kasvusta otettaisiin rahoituksessa huomioon vain 60 prosenttia vuodesta 2027 alkaen.

On erittäin ongelmallista, että palvelutarpeen kasvun huomiointia rahoituksessa heikennetään. Sosiaalihuollon näkökulmasta tämä on kestänytöntä. Palvelutarvetta lisäävät muun muassa väestön ikääntyminen, lapsiperheiden tuen tarpeet, mielenterveys- ja päihdeongelmat, köyhyys, pitkäaikaistyöttömyys ja vammaisten henkilöiden palvelutarpeet. Rahoitusmallin tulee tunnistaa nämä tekijät nykyistä paremmin.

Jos palvelutarpeen kasvu tunnistetaan mutta sitä ei rahoiteta täysimääräisesti, syntyy rakenteellinen alijäämä palvelujärjestelmään. Käytännössä tämä merkitsee kasvavaa painetta henkilöstön vähentämiseen, palvelujen saatavuuden heikentymiseen, palvelukriteerien kiristämiseen, jotka yhdessä tulevat johtamaan korjaavien palvelujen käytön lisääntymiseen.

Sosiaalihuollon palvelutarve ei näy diagnooseina samalla tavalla kuin terveydenhuollossa, vaan siihen vaikuttavat esimerkiksi: toimintakyky, perhetilanne, toimeentulo, pitkäaikainen kuormitus, lastensuojelun ja lapsiperhepalveluiden tarve, mielenterveys- ja päihdehaasteet ja syrjäytymisriskit.

Sosiaalihuollossa vaikutukset voivat näkyä erityisen nopeasti, koska palvelut kohdistuvat usein tilanteisiin, joissa ongelmien varhainen tuki ehkäisee myöhemmin huomattavasti kalliimpia palveluja.

Samanaikainen palvelutarpeen kasvun vajaa huomioiminen sekä rahoitusmallin vahva tukeutuminen diagnoosi- ja käyttödataan luovat rakenteellisen riskin ennaltaehkäisevien sosiaalipalvelujen alirahoitukselle.

3. Tietopohjan epävarmuus ei saa johtaa sosiaalihuollon alirahoitukseen

Esityksessä todetaan, ettei kaikkia THL:n ehdottamia muutoksia voida ottaa käyttöön tietopohjan puutteiden vuoksi. Talentia korostaa, että on käynnistettävä määrätietoinen työ sosiaalihuollon tiedontuotannon kehittämiseksi.

THL:llä on käytettävissä sosiaalihuollon palvelutarvetta, sosioekonomisia tekijöitä ja hyvinvointi- ja terveyseroja tarkemmin kuvaavia indikaattoreita. Talentia esittää, että rahoituslain jatkovalmistelussa nostetaan sosiaalihuollon erityisindikaattoreiden painoa ja THL:lle resursoidaan indikaattorityön jatkokehittäminen. Samaan aikaan on välttämätöntä luoda sosiaalihuollolle T&K-rakenne, joka tukisi palveluiden vaikuttavuustiedon karttumista, ja voisi johtaa sosiaalihuollossa käytössä olevia palveluita ja menetelmiä koskevaan suositustoimintaan.

Kustannusvaikuttavuuden näkökulmasta on olennaista, että ehkäisevä ja varhainen tuki sosiaalihuollossa vähentää kalliimpien korjaavien palveluiden tarvetta. Nykyinen rahoitusmekanismi ei tunnista tätä, ja säästöpainot ohjaavat alueita leikkaamaan juuri ehkäisevistä palveluista. Valiokunnan tulee edellyttää valtiovarainministeriötä ja sosiaali- ja terveysministeriötä esittämään tähän korjaavia toimenpiteitä rahoituslain seuraavissa vaiheissa. Ilman tätä sosiaalihuollon todellinen palvelutarve jää jatkossakin osin näkymättömäksi rahoituksessa.

4. Pelkkä toteutunut palvelunkäyttö ei kuvaa todellista tarvetta

Esityksessä rahoitus sidotaan pitkälti toteutuneisiin kustannuksiin ja käytettyihin palveluihin. Tämä voi vahvistaa olemassa olevia alueellisia eroja.

Alueilla, joissa palveluihin pääsy on jo heikompaa tai henkilöstövaje rajoittaa palvelujen käyttöä, toteutunut käyttö voi aliarvioida todellista tarvetta. Siksi rahoitusmallissa tulisi huomioida myös palvelujen saavutettavuus, palveluvaje, henkilöstön saatavuus, ennaltaehkäisevien palvelujen tarve.

Hyvinvointialueiden rahoituksen tulee jatkossa tunnistaa nykyistä paremmin myös sosiaalihuollon palvelutarve. Rahoitusmalli ei saa perustua yksinomaan toteutuneeseen palvelunkäyttöön tai diagnoositietoon, vaan sen tulee huomioida myös sosiaalihuollon erityispiirteet. Sosiaalihuollon tiedontuotannon ja tutkimusperustan vahvistaminen on välttämätöntä rahoituksen oikeudenmukaisen kohdentumisen varmistamiseksi.

5. Yhteenveto

Talentia pitää hyvinvointialueiden rahoitusmallin kehittämistä ja tietopohjan päivittämistä tarpeellisenä, mutta katsoo, että esityksen säästöpainotteiset ratkaisut sisältävät merkittäviä riskejä palvelujen riittävälle rahoitukselle ja yhdenvertaiselle saatavuudelle. Erityisen ongelmallista on, että sosiaali- ja terveydenhuollon arvioidusta palvelutarpeen kasvusta huomioitaisiin rahoituksessa vain 60 prosenttia, vaikka palvelutarpeen ennakoitaan kasvavan useista samanaikaisista tekijöistä.

Talentia korostaa, että hyvinvointialueiden rahoituksen tulee perustua nykyistä paremmin todelliseen palvelutarpeeseen ja tunnistaa sosiaalihuollon erityispiirteet. Rahoitusmalli ei saa ohjata alueita vähentämään henkilöstöä tai kaventamaan palvelujen saatavuutta eikä siirtää painopistettä pois ennaltaehkäisevistä ja varhaisen tuen palveluista kohti raskaampia korjaavia palveluja.

Jatkokehittämisessä tulee vahvistaa sosiaalihuollon tiedontuotantoa, tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa sekä varmistaa, että rahoitusmalli huomioi toteutuneen palvelunkäytön lisäksi myös palveluvajeen, palvelujen saavutettavuuden ja pitkän aikavälin kustannusvaikuttavuuden. Näin voidaan turvata perustuslain mukaisten sosiaali- ja terveyspalvelujen toteutuminen koko maassa.